

ئايا پۆژوو گرتنه كەت

وەك پۆژوو گرتنى پيغه مبهرد ؟

مامۆستايان: عدنان بارام و على عبدالله

وہبەتاييە تيش رۆژوو وپە رستشەکانى رەمەزان كە ھۆكارىكى گەورەى نزيك بوونەو ھو خۆشەويستى يە لە لای خواى پەروەردگار و ھۆى زياتر لە خواترسان ولى نزيك بوونەو ھەيەتى، پيويستە لەسەر ھەموو موسلمانىك ھەولئى ئەو بەدات كە بەشەکانى ئەم پە رستشە بە شيوە يەك ئە نجام بەدات كە لە گەل قورئانى پيرۆز و فەرموودە و سوننەتەکانى پيغه مبهردى خوادا (ﷺ) تەواو بە رامبەربى. بە لām دەبينن زۆريك لە پۆژو ھوانان مەرجى دوو ھەميان و ھەكو پيويست تيدانى يە لە پۆژوگرتنە كە يان .

واتە: بە گويەرى شەريعت و سوننەت پۆژو ھەكانيان ناگرن بە تەواوى ، بە لکو زۆر شتى داھينراو و بى شەرى يان تيدا بەدى دەكرىت. كە ئەو سە رپيچى و بى شەرى و داھينراوانە بە گشتى دەبنە ھۆى لە دەست چونى ئە جرو پاداشتى تەواو، و ھەيانە گوناھيشيان بۆ دەنوسرىت و تاوانبارو قەرزداريش دەبنەو لەسەرى .

بى گومان پۆژوو گرتن يە كيكە لە پوكنەکانى ئىسلام ، و ھە عيبادەت يكى مەزنە " بە لām شتىكى بە لگە نەويستە كە ئەم عيبادەتەش و ھەكو تيكرايى عيبادەتەکانى تر بۆ گيرابونى لە لايەن خوا پيويستى بە دوو مەرج ھەيە :

يەكەم : عيبادەتە كە بۆ خوا بكرىت بە تەك و تەنھايى بە بى ھيچ مەرام و مەبەستىكى تر. ئە گينا شيرك دەكە و يتە ناو عيبادەتە كە و ھە .

دووەم : بەو شيوە يەش عيبادەتە كە بۆ خوا بكرىت كە پيغه مبهردى خوا (ﷺ) كردوويەتى و ئاماژەى بۆ كردووە ، واتە عيبادەت كردنە كە موافقى شەريعت و سوننەتى نيردراو ھەكەى خوا بىت . ئە گينا بىدعە و شتى داھينراو دەكە و يتە ناو عيبادەتەو ھە . و ھە لە جياتى پاداشتيش سزاي دەكە و يتە سە ر .

كە وابوو پيويستە مرقى موسولمان لە ھەموو عيبادەتە كانيدا بە گشتى نيەتى خۆى تەنھا كات بۆ اللە ، و ھە بەو شيوە يەش ئە نجامى بەدات كە سوننەتە .

سه ریچی و داهیئراوه کانی

رۆژوهوان:

یه کهم / هه ندیک داهیئراوه که
له پیش مانگی ره مه زان ده کربت:

۱ - به کارهینانی ژمیریاری
که ردوونی "الحساب الفلکی" له دهست
پیکردنی مانگی ره مه زان:

پرسیار کرا له "اللجنة الدائمة للبحوث
العلمية والإفتاء" - شیخ محمد بن صالح
العثیمین - رحمه الله - وشیخ عبد الله بن
عبد الرحمن الجبرین - سه بارهت به
به کارهینانی ژمیریاری که ردوونی
واته "الحساب الفلکی" له دهست پیکردنی
مانگی ره مه زان که ئایا ره وایه یان نا؟

ئه وانیش له وه لامدا فه رموویان: ریگه ی
شه رعی بۆ دهست نیشان کردنی هاتنی
مانگی ره مه زان بینینی چاوه هه ره وه کو
پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی: "صُومُوا
لِرؤیَّتِهِ وَأَطِرُوا لِرؤیَّتِهِ" (۱) واته: به بینینی
مانگ رۆژوو بگرن و به بینیشی وازی لی
بهینن، واته به بینینی مانگی ره مه زان
بۆ دهست پیکردن و به بینینی مانگی
شه وال بۆ کۆتایی پیهینان.

پاشان به کارهینانی ژمیریاری یه
که ردوونیه کانیان به نامۆ و بیدعه داناه،
وفه رموویانه نابی ئه نجام بدری (۲).

پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی:
"إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ لَّا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسِبُ، الشَّهْرُ
هَكَذَا وَهَكَذَا" (۳).

پیشه و "النووي" فه رموویه تی
که زانایان فه رموویانه: أُمِّيَّة: واته ئیمه
که لیکین له سه ره وه ماوین که له سه ری
له دایک بووین نه ده نووسینه وه
ونه "حساب" یش ئه کهین (۴). هه ره ها
پیشه و "ابن حجر" فه رموویه تی: "والمراد
بالحساب هنا حساب النجوم... بل
ظاهر السياق يُشعر بنفي تعليق الحكم
بالحساب أصلاً" (۵).

که واته: به کارهینانی ژمیریاری یه
که ردوونیه کان کاریکی ناره و بیدعه
وداهیئراوه و نابی پشتی پی ببه ستری بۆ
دهست نیشان کردنی هاتنی مانگی
ره مه زان یان کۆتایی هاتنی.

۲ - گرتنی رۆژوو ی گومان "یوم
الشک" به نیه تی ئیحتیات کردن:

چونکه ئه م کرداره پیچه وانه ی
سوننه تی پیغه مبه ری خوایه ﷺ هه ره وه کو

(۲) فناوی رمضان. أشرف بن عبدالصمد ۱ (۶۰/۶۳).

(۳) البخاری (۱۹۱۳)، و مسلم (۱۰۸۰).

(۴) شرح صحیح مسلم (۱۹۲/۷).

(۵) الفتح (۱۵۱/۴).

(۱) البخاری (۱۹۰۹)، و مسلم (۱۰۸۱).

له "عمار" هره په زای خوی لې بیت -
نه گېرته وه که فېرموویه تی:

"مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يُشْكُ فِيهِ فَقَدْ
عَصَىٰ أَبَا الْقَاسِمِ" (۶).

واته: نه وکسه سی نه و پڅه به رڼوونو
بیت که خه لکی لې ی به گومانه که
په مه زانه یان نا نه و سه ریچی
فهرمانی "أبا القاسم" ی کردوه
که پیغه مبره ری خویه ﷺ . هره ها "أبو
هریره" په زای خوی لې بیت
له پیغه مبره ری خواوه ﷺ بومان
نه گېرته وه که فېرموویه تی:

لَا يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكُمْ رَمَضَانَ بِصَوْمٍ يَوْمٍ أَوْ
يَوْمَيْنِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ
صَوْمَهُ، فَلْيَصُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ" (۷).

واته: نابی که سی له نېوه پیچی
په مه زان بکه وی به پڅووی پڅیک یان
دووان به نیازی ئیحتیات کردن، به لام
نه گره که سینک له نېوه نه و پڅه له گه ل
پڅی پڅووی سوننه تی جووت بوو با
به پڅووی بیت بویه گړنتی پڅووی پڅیک
یان زیاتر بهر له په مه زان به نیازی نه وه ی
نه وه کو پڅیک پڅووی په مه زانی بفه وتی،
بیدعه یه ونابی بگری جگه له و که سانه ی

که نه و پڅه له گه ل پڅی پڅووی
سوننه تیاندا هاوکات نه بی.

دووهم / نه و بیدعانه ی که له نیه ت

هینانی رڼوونو دا ده کری:

۱- نیه ت هینان به زمان:

وتنی نیه ت له کاتی رڼوونو بیدعه یه،
چونکه نیه ت نیازی دلله وشوینه که شی
دلله نه ک زمان، هره بویه هینانی به زوبان
شتیکی داهینراو وخرایه باهه ندی
خه لگیش به چاکی بزانی (۸).

هره ها له باره ی "نیه ت" هوه پرسیار
کرا له شیخ - صالح الفوزان - بو پڅووی
مانگی په مه زان ، نه ویش له وه لامدا
فهرمووی:

هموو کرداریک پیویستی به نیه ت
هه یه وله م باره شه وه پیغه مبره ری خوا
فهرموویه تی "إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا
لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَىٰ" (۹).

پڅووش وه کو هر کرداریک پیویستی
به نیه ت هه یه به لام پیویست ناکات که
نه ونیه ته به زمان بوتری، بو نموننه
بوتری (نیه تمه پڅووه ده گرم) نه م کاره
بیدعه یه ونابی نه نجام بدری (۱۰).

(۸) "صفة صوم النبي ﷺ" فی رمضان للشيخ غلي بن حسن

والشيخ سليم الحلالی ص (۳۰)

(۹) البخاری (۶۶۸۹)، ومسلم (۱۹۰۷).

(۱۰) "فتاوی الصيام: ج ۱ ص ۱۶۲-۱۶۳.

(۶) وعلقه البخاری ووصله أبو داود والترمذی وابن ماجه

والنسائی والحديث حسن .

(۷) أخرجه البخاری (۱۹۱۴) ومسلم (۱۰۸۲).

۲- دانانی پرستیه کی تاییهت بۆ وتنی
نیهت له پۆژووگرتندا:

ئەمیش دیسان په یوه ندی به خالی
یه که مه وه هه یه، به لام لیره دا ئاماژه
به وه ده ده یین که له ناو خه لکداو
له کوردستانی خۆماندا هه ندی پرسته
تاییهت کراون بۆ چۆنیتی ووتنی نیهت
له مانگی په مه زاندا، که ئەم پرستانهش
هه مان حوکمی " حوکمه گشتیه که یان"
هه یه، واته ئەمانیش جائیز نی یه
ووتنیان و به داهینراوو بیدعه دائه نریت
له پوی شه ره وه ئەمهش له بهر نه بوونی
هیچ به لگه یه کی دروست که راستیه که ی
بسه لمینی چ له قورئانی پیروز یان
له فه رموده کانی پیغه مبه ر ﷺ دا. دیاره
ئەم پرستانهش به گویره ی جیاوازی
له هجه و شیوه زاره کان و جیاوازیوونی
ناوچه کانی ئه گوریت، به لام بۆ نمونه
چهند پرسته یه ک باس ئەکهین، بۆ نمونه
ئەلین (نیه تمه سبهینی به پۆژوو ئەبم،
پۆژووی مانگی په مه زان، خوا وهری
گریت لیمان)، یان (نیه تمه سبهی به پۆژوو
ئەبم، پۆژووی مانگی په مه زان فه رزه
له سه رم، ئە یگرم بۆ خو + الله اکبر)،
وه یان ئەلین (نیه تمه سوبحه ی به پۆژوو
ئەبم، پۆژووی مانگی په مه زان - سالی
ئەمسال، خوا قه بولی کات لیمان، اللهم

صل علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه
أجمعین) و..... هتد.

سەییەم / له بیدعه کانی بانگ دان و پارشیوکردن:

۱- بیدعه ی ئاگادار کردنه وه بۆ
پارشیوکردن.

به مه به ستی ئاگادار کردنه وه ی خه لکی
بۆ پارشیو کردن چهند شیوازیکی
بی شه رعی داهینراون وه ک:

* بانگی خه لکی ده که ن و ده لین :
هه لباستن نان بخۆن ئەمهش جوړیکی
تری بیدعه یه

* سوپانه وه به دهوری مالاندا به
لیدانی ته پل و دهف و گۆرانی و دههۆل
لیدان، له لایه ن پیژیکی به کری گراو بۆ
ئەم مه به سته ! وه پارشیو ده که نه وه

* یا له سه رمینه به ره کان به ئامیژیکی
دهنگی خه لک هۆشیار ده که نه وه و چهند
ئایه تیک وهۆنراوه یه ک ده لین، چهند
جاریک ئەم ئامیره به کار ده هینن.

سه یریش له وه دا، هه ره مان پیژیسه
که له کاتی ئاهه نگ و گۆرانی وتندا هه مان
ئامیژ به کار ده هینن و به شه قام
وکۆلانه کاند ده پۆن.

له پاشان کاتی که مانگی په مه زان دیت
، ئەو مانگی که مانگی خوا په رستی یه
، مانگی نویژو پۆژوو گرتنه، مانگی

و بنه وایه کیان نی یه له ئاینی پاک و بیگه رد وپیرۆزی ئیسلامدا.

۱- ازهینان له خواردن به بیستنی بانگه وازی به ناو "الإساکیه":

ئوه وهی که له فـرمووده کانی پیغه مېره وه (ﷺ) پیمان گه شتووه ئه وه یه که ازهینان له خواردن له پارشیوی مانگی ره مه زاندا به ستراره به بانگی دووه می به یانی یه وه که له کاتی دهرکه وټنی گزنگی راستدا "الفجر الصادق" دا ده دریت.

وه پیغه مېره ی خوا ﷺ فه رموویه تی:
(الفجرُ فجران فأما الأول فإنه لا یحرمُ الطعام، ولا یحلُّ الصلاةَ وأما الثاني فإنه یحرمُ الطعام ویحلُّ الصلاة)^(۱۱).

واته: گزنگ دووانه: یه که میان که گزنگی راسته قینه نی یه ، خواردن و خواردنه وه قه ده غه ناکات و نویژیش نابیت له وکاته دا بکریت، به لام دووه میان که گزنگی راسته قینه یان "راستگو" یه خواردن و خواردنه وه قه ده غه ئه کات وئه وکاته ش کاتی نویژی به یانی یه .

به پیز پوژوه وان: که واته ازهینان له خواردن و خواردنه وه له کاتی بیستنی بانگه وازی "الإساکیه" دا که بهر له بانگی به یانیدا ئه کریت بیدعه یه وپیچه وان هی

ته ویه و گه رانه وه له هه موو تاوانیک، ئه وه که سانه ده بینن پیشوازی له م مانگه ده که ن به شیوه یه کی ناشه رعی .

له بهر ئه مه پیویسته له سه ره ر موسولمانیک ئه گه ر توانای گوپینی ئه م کاره ی هه بوو پیویسته بیگوپیت به تایبه تیش بانگ دهر و پیش نویژ خوین، هه ریه که وه ولات و شاری خوئی هه ولئی گوپینی بدات، ئه گه ر توانای هه بوو ، وه ئه گه ر نه یوانی با له مزگه و ته که ی خویدا بیگوپیت .

ئه م پارشیو کردنه وه یه هیه پیویست و زه رور نی یه . چونکه پیغه مېره ﷺ ریگه ی بو ئیمه داناهه بانگدانی یه که مه له کاتی به یانیدا که به لگه یه له سه ر ئه وه ی که خوادن و خواردنه وه دروسته ، وه بانگ دانی دووه میس به لگه یه له سه ر ئه وه ی که خواردن و خواردنه وه حه راره " که واته پیویست به هیه شتیکی تری زیاد ناکات بیکه ین به بیدعه ، چونکه ئه گه ر بانگ دهره کان دوو جار بانگ بدن ئه وا پیک و ته واو دهن و دهرانرین .

۲-الإساکیه: که له پیش بانگی به یانیدا ئه وتریت (الإساک-الإساک یا أمة محمد الإساک) یان هه ر و ته و زیکرکی تر که به نیازی ازهینانی خه لکی له خواردن و خواردنه وه ئه وتریت . هه موو ئه و ووتانه بیدعه یه و هیه ئه صل

(۱۱) أخرجه ابن خزيمة والبيهقي وسنده صحيح .

له وه لأمدا فه رموى: ئه وانهى كه
په له ئه كه ن له بانگاندا وپيشى ئه خه ن
له كاتى گونجاوى خوئى به نيازى ئىحتيات
كردنه وه هه لهن و هه له شه كه يان له م
پوانه وه يه:

يه كه م: ئىحتيات كردن له
په رستشه كاندا ئه وه يه كه پا به ندى
ئنه وه بين كه له شه رعدا هاتووه،
پيغه مبه رى خوا ئه فه رموييت:
"كُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُوَدِّنَ ابْنُ أُمَّ مَكْتوم
فَإِنَّهُ لَا يُوَدِّنُ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ".

نه يفه رموو تاكاتى نزيك بوونه وهى
دهر كه وتنى فه جري راستگۆ به لكو
فه رموويه تى تاكاتى دهر كه وتنى فه جري
راستگۆبو ئىحتيات كردن بو بانگ دهران
ئنه وه يه كه بانگ نه دهن تاكاتى
دهر كه وتنى گزنگى راسته قينه .

دووه م: ئه وپانگ دهرانه ي كه بانگ
پيش ئه خه ن به نيازى ئىحتيات كردنه وه
خويان هه لهن وخه لكانيكى زوريش
ئه خه نه هه له يه كى گه وره تره وه به وهى
كه زوريك له وانهى كه نوپزه كانيان
به جه ماعت ئه نجام ناده ن وه كو
ئافره تان يان ئه وانهى كه پيگريكى
شه رعيان هه يه بو نه چوونيان

سوننه تى پيغه مبه ره ﷺ ، جا ئيتر به هه ر
نيه تيكه وه بيت ئه مه له لايه ك، له لايه كى
تره وه نه ك هه رپيش بانگ ده كه ويئ ،
به لكو ئه بى بزانيين كه خودى بانگه كه
پيش گزنگى راستگۆ ده درييت به نيازى
ئىحتيات كردن به گومانى خويان.

۴- پيش خستنى پارشيئو:
سوننه ته پارشيئو دوا بخريئ تا كاتى
گزنگى راسته قينه چونكه خواى گه وره
فه رموويه تى:
(وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَسْبِينَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ
الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ)^(۱۲).

وه له سوننه تدا هاتووه كه ئه وه نده ي
كاتى خويندنى په نجا ئايه ت ئه توانرييت
پارشيئو پيش بخرييت نه ك وه كو هه نديك
له موسولمانان ئه نجامى ئه دهن له پيش
وه ختيكى زور زوودا^(۱۳).

۵- بانگ دان پيش دهر كه وتنى
فه جري راستگۆ به نيه تى ئىحتيات وه:
پرسيار كرا له شيخ محمد بن صالح
العثيمين - رحمه الله - حوكمى ئه و كه سانه
چى يه كه بانگ پيش ئه خه ن له كاتى
خوئى؟

(۱۲) (سورة البقرة: ۱۸۷).

(۱۳) پيشه وا الحافظ فه رموويه تى: ئايه ته كانى ناوه ندى
بن، نه دريژ و نه كورت، وه له سه ره خو بضويئريئ. الفتح

(۴/۱۶۴).

بوجه ماعت نویژه کانیان پییش له کاتی
پاسته قینه ی خوی ئه نجام بدن^(۱۴).

"إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَاهُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَاهُنَا، وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ"^(۱۶).

چوارهم /

له بیدعه کانی بهر بانگ:

۱- دواخستنی بهر بانگ
بسه بیانوی دلنی ابون
له ته و ابوننی کات:

پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی":
لا یزال الناس بحیر ما عجلوا الفطر"^(۱۵)

واته: خه لگی هه ر له سه ر خیر
به رده و امن تائه و کاته ی په له ئه کهن
له به ریانگ دا. وه فه رمووی:
"لاتزال أُمَّتِي عَلَى سُنِّي مَا لَمْ تَنْتَظِرْ
بِفَطْرِهَا النُّجُوم"

واته: نوممه ته که م له سه ر خیر
به رده و امه تائه و کاته ی چاوه پری
دهر که وتنی ئه ستیره نه کهن بؤ
به ریانگ. که واته مانه وه ی موسلمانان
له سه ر خیر به ستراوه به په له له کردن
له به ریانگ و دوانه خستنی تا کاتی
دهر که وتنی ئه ستیره.

به لگو هه ر به ئا و ابوننی خور پیویسته
رڼو ووه وان به ریانگ بکاته وه. هه روه کو
پیغه مبه ری خوا فه رموویه تی:

له وه ش زیاتر که ئه بی رڼو ووه وان زیاتر
پا به ندبی به سوننه ته کانی پیغه مبه ر
وفه رمانه کانیانه وه، پیویسته که دوور
بکه ویته وه له خو شوبه اندن به جو له که و
خاچ په رستان "اليهود والنصارى" چونکه
پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی:

"لا يزال الدين ظاهراً ما عجل الناس
الفطر، لأن اليهود والنصارى يؤخرون"^(۱۷)

که واته: په له کردن له به ریانگ سوننه تی
پیغه مبه ری ئاز زمانه ﷺ و پیچه وانه که شی
که دواخستنی ته تی سوننه تی جو له که
و خاچ په رستانه و ئه نجام دانی بیدعه یه
و خو شوبه اندنه به وان خوا په نامان
بدات.

پینځهم /

له بیدعه کانی خو به پاک راگړی

[من بدع التطهر]

۱. ئاو له دهم و لوت وهرنه دات له
کاتی ده ست نویژه ه لگرتنیدا. ئه مه ش
که مته ر خه می یه " چونکه ده بیت هه موو
ده ست نویژه گریک ئاو له دهمی و لوتی
وهر دات. به لام رڼو ووه وان غه رغه ره ی پی
ناکات و زور به لوتی ئاو هه لنامرئیت و هک

(۱۴) فتاوی رمضان ۱ / (۱۹۶ - ۱۹۷).

(۱۵) رواه البخاري (۱۹۵۷)، و مسلم (۱۰۹۸).

(۱۶) رواه البخاري (۱۹۵۴)، و مسلم (۱۱۰۰ - ۱۱۰۱).

(۱۷) رواه أبو داود (۲۳۵۳) وسنده صحيح.

هه روهها بۆزياتر دلئيا بون له وهى كه سيواك كردن به دريژايى پۆژ سوننه ته بۆ پۆژوه وان وبؤغه يريشى ، بپوانه كئيى "فتاوى رمضان: ج ۲- ص ۴۹۰- ۴۹۳" كه تييدا "شيخ محمد بن صالح العثيمين وشيخ صالح بن فوزان وشيخ عبدالله بن جبرين" هاودهنگن له سهر ئه وهى كه سيواك كردن بۆ پۆژوه وان سوننه ته به دريژايى پۆژ به بى تاييهت كردنى به پيش لادانى خور له ناوه پاستى ئاسمان. هه رله و سه رچاوه يه دا شيخ "محمد بن صالح العثيمين- رحمه الله" ئامازه بۆ فه رموده يه كى ضعيف ئه كات كه به لگه ي ئه و كه سانه يه كه ئه م تاييهت كردنه ئه كه ن وبه پاستى ئه زانن ئه ويش: "إذا صُمتُمْ فاستاكوا أوّلَ النهار ولا تستاكوا آخره".

۳- به تاوان زانينى توش بوون به جه نابهت له په مه زاندا . ئيحتلام بوون واته (جه نابهت) رۆژوه به تال ناكاته وه ، چونكه به ئاره زوى پۆژوه وان نى يه . به لام پيوسته خوى بشوات كه توشى ئه م حاله ته هات . به هه مان شيوه ئه و ئافره ته ي توشى چه يزو نفاس ده بى ، ئه گه ر له م دوو حاله ته پاك بوونه وه له شه ودا و "خويان نه شوشت تا دواى به يانى، ئه و تاوانيان له سهر نى يه و پۆژوه كه يان دروسته .. به لام دروست

له چه ديسدا پيغه مبه ر ﷺ فه رمانى كردوه .

(وبالغ في الاستنشاق إلا أن تكون صائماً)^(۱۸).

۲. به كار نه هينانى سيواك كاتى به پۆژوه بون به گشتى ، وه دواى نيوه پويانيش به تاييهتى له بهر پۆژوه .

ئه مه ش پيچه وانه ي سوننه ته كه ده فه رمويت :

"لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة"^(۱۹).

واته : ئه گه ر به قورسيم نه زاناييه له سهر ئوممه ته كه م ئه و فه رمانم پيئه كردن به سيواك كردن له هه موو نوئيژيكا . ئه م فه رموده يه ش پۆژوه وان و كه سانى تر ليك جيانا كاته وه بويه وازه ينان له سيواك كردن دواى لادانى خور له ناوه پاستى ئاسمان به ره و خورئاو بوون تاييهت كردنيكى بى به لگه يه وئيش پيكردينشى بيدعه يه بويه ئه بينين بۆچوونى پيشه و "البخاري و ابن خزيمة" وغه يرى ئه مانيش ئه وه يه كه سيواك كردن سوننه ته له هه موو كاتيكا بۆ پۆژوه وان وبؤغه يرى ئه وانيش^(۲۰).

(۱۸) أبي داود(۲۳۶۶).

(۱۹) رواد البخاري(۸۸۷)، ومسلم(۲۵۲).

(۲۰) صفة صوم النبي ﷺ في رمضان ص(۵۳).

یان: (پاک بوونه وهی ئافرته پیش به یانی و خوئه شوستنی):

هه ندیک ئافرته کاتیک که پاک ده بنه وه له عاده تی خویندا که میک پیش به یانی و بوئی نه کراوه خوئی بشوات له بهر که می کات ، ئه وه خوئی قه دهغه ده کات له پۆژوو گرتن به به لگه ی ئه وه ی که به یانی داهات و هیشتا خوئی نه شوستوه .

۹- به پۆژوو بوونی ئه و ئافرته تی که خوین هاتنی به رده وامه دوا ی ئه و پۆژانه ی که عاده تی خوئی تی :

هه ندیک ئافرته ئه گهر هاتوو خوینه که شیان به رده وام بوو دوا ی ئه و پۆژانه ی که عاده تی خوئی تی " ئه و ده چن خوئیان ده شۆن و هه لسوکه وت ده که ن وه ک ئه و ئافرته تانه ی که پاک بوونه وه . ئه وه ش دروست نی یه ، چونکه که خوین هاتن به رده وام بوو له ئافرته ته که " ئه وه ده بیت دووریکه ویته وه له پۆژوو نوێژ .

شیخ (ابن عثیمین) ده فه رموی : (ئه گهر هاتوو عاده تی ئافرته ته که شه ش پۆژو یان حه وت پۆژو بوو ، له پاشان ئه و ماوه یه درێژ بوه وه و گه یشته هه شت یان نۆیان ده یان یازده پۆژو ، ئه وه ئه و ئافرته نوێژ ناکات هه تا پاک ده بیته وه ، ئه مه ش له بهر ئه وه یه چونکه پیغه مبه ر

ﷺ هیچ سنوریک ی دیاری نه کردوه بو خوینی حه یز...).

شه شه م / له بیده کانس نوێژی ته راویح و زیکرو پارانه وه :

۱. نقر صلاة التراویح . کردنی نوێژه کان به په له وه ک چۆن بالنده ده نوکی ده دات به زهوی دا بو خواردن ، وه په له کردن له خویندنی قورئان له نوێژه که دا

وه هه روه ها به کی له سه ر پیچی به کان بریتی یه له که م و کوپی کردن له به جی گه یانندن نوێژی ته راویح ، نوێژه که ته نها له پوآله تدا نوێژه ئه گینا زۆر له روکنه کانی نوێژ وازلی دینن وه ک وازه یینان یان له روکنی ئارام گرتن له رکوع و سوچه بردن و خیرا خویندنی قورئان و تیکه ل کردن ی پیته کان به یه کتری . ئه وه گه وره ترین فیله که شه یان له باوه پدارانی ده کات . وه پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی : (أَسْأَلُ النَّاسَ سُرْقَةَ الَّذِي يَسْرِقُ مِنْ صَلَاتِهِ . قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَسْرِقُ مِنْ صَلَاتِهِ ؟ قَالَ : لَا يَسْتَمُ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا).

پیشه وا " مالک " فه رموده یه کمان بو ئه گه ی پیته وه به سه نه دیک ی صحیح که ئه فه رمویت "

وقد كان القاريء يقرأ بالمئين حتى
كُنَّا نَعْتَمِدُ عَلَى الْعَصَى مِنْ طَوْلِ الْقِيَامِ،
وما كنا ننصرف إلا في فروع الفجر".

واته: قورئان خویننه کان نزیکه ی
دووسه د ئایه تیان نه خویند له کاتی
به نوښتی کردنیاندا به شیوه یه که خویمان
نه دا به سر گالوکه کانماندا له بهر دریژی
وه ستانمان، بلاوه شمان لئنه ده کرد
تاکاتی سه ره تاکانی فه جر.

به لام به داخه وه له م سه رده مه ی
خویماندا وله مزگه وتیک له مزگه وته کانی
کوردستاندا که سیک بوی گپرامه وه که
پیش نوښتو وتارخوینه که یان سورته ی
"الإخلاص" که چوار ئایه ته له چوار پکاتی
نوښتی ته راویدا نه خوینی.

رهنگه هه ندیک بلین: که موسلمانان
توانای یه که میان نی یه، نه مه راسته به لام
پاستی نه و قسه یه مانسای کردنی
دوو همیشه ناگه یه نی به لکو ده بیت پیش
نوښته کان ره چاوی بارودوخی
نوښته ره کان بکه ن وبه شیوه یه کی مام
ناوه ندی نه زور کورت ونه زور دریژ
نوښته کان یان بوبکه ن.

۲- له ده ست دانسی نوښتی عیشاو
نوښتی ته راویح :

له په مه زاناندا تیبینی ده کریت هه ندیک
که س نوښتی عیشا ناکه ن به جه ماعت
چونکه ده یانه ویت بگه ن به نوښت کردن له

دوای ئیمامیک که کردویانه به عاده تی
خویان نوښتی ته راویح ده که ن له دوای
نه و ئیمامه . نه وهش تاوانه و دروست
نی یه ، چونکه که مته رخمی کردنه له
کردنی نوښته فه رزه کانه به جه ماعت .
وه ئینسان سه ری سوږده مپنی که
ده بیستی و ده بینتی نه و نوښته کاران
کومه ل کومه ل دین بؤ مزگه وتیکی دیاری
کراو، هه رکه کومه لیک نوښتان کرد به
جه ماعت کومه لیک تر دین
جه ماعتیک تر دروست ده که ن ، نابهم
شیوه یه به رده وام ده بن هه تاوه کو
ئیمامی نه سلی (په سمی) له دوویان سی
نوښتی ته راویح سه لام ده داته وه .

۳- به رده وام بوون له سه ر قنوت
کردن له نوښتی ته راویح دا :

وه یه کیک له سه ریچی یه کان بریتی یه
له به رده وام قنوت کردن له هه ر ویتیک له
په مه زاندا وه له دوای رکوع دا ، وه به هه له
دانانی نه وکه سه ی که جاریک قنوت
نه کات ، یان پیش رکوع قنوت بکات ،
چونکه قنوت کردن هه ندیک جار دوای
رکوعه وه هه ندیک جاریش پیش رکوعه .

نه وه له پیغه مبه ره وه ﴿؟﴾ وه رگراوه .
۴- زیده ره وی کردن له گریاندا له
نوښتی ته راویح دا .

گریان له کاتی قورئان خویندن دا
به لگه یه له سه ر ئیمانی نوښتکارو

له نوپژدا قه دهغه کراوه له هه موو حاله ته کانیدا " له کاتی دوعا کردندا بی یان نا .

۷- وتنی (ثامین) له قنوتدا له دواى ئه و ووشانه ی که ئیمام ده یلیت که ستایشی خواى تیدا یه .

وه یه کیکی تر له هه له کان له قنوت کردندا ، جیاوازی نه کردنه له نیوان پرسته (جملة) ی دوعاو پرسته (جملة) ی ستایشی کردنی خوا . چونکه هه ندیک له نوپژکاران له کاتی قنوت کردندا ده لئین (ثامین) له سه ره تا وه تا کو تایی که واته پیویسته بیر له قسه کانی ئیمام بکه ینه وه ، ئه گه رووته کانی دوعا بوون " ئه وکاته ده لئین (ثامین).

۸- دست هینان به دم و چاودا له دواى پارانه وه شیخ (ابن تیمیه) په حمه تی خواى لی بیت ده فه رموی: (وأما رفع النبي ﷺ يديه في الدعاء فقد جاء فيه أحاديث كثيرة صحيحة. وأما مسح وجهه بيديه فليس عنه فيه إلا حديث أو حديثان لا يقوم بهما حجة، والله أعلم).

۹- به رزکردنه وه ی ده ننگ له کاتی پارانه وه دا ، له کاتی قنوت دا ، بو نمونه : پیش نوپژ کار ده نگی به رز ده کاته وه له ناکاو له هه ندیک دوعای دیاری کراودا ، به لام سوننه ت وایه ده ننگ به رز نه کریته وه . خواى گه وره ده فه رموی :

کاریگه ری قورئان به سه ری یه وه ، ئه وه ش گومانی تیدانی یه شتیکی باشه ، به لام گریان به ده نگی به رزه وه به شیوه یه که ببیته هو ی مه شغول کردنی کو مه لیک له نوپژکاران و هه روه ها جووله جوول کردن له گه ل گریاندا . به لکو وه هه ندیکیان به زوری له قنوت کردندا ده گریه ن ، به لام باشتر وایه گریانه که له کاتی بیستنی قورئان دابی .

۵- درپژکردنه وه ی دوعاو پارانه وه له کاتی قنوت کردندا :

درپژکردنه وه ی دوعاو پارانه وه له قنوتدا ده ببیته هو ی دروست بوونی نارپه حه تی وقورسی و بیزاری بو نوپژکاران ، پیغه مبه ر ﷺ فه رمانی کردوه که چاودیری حالی نوپژکاران بکریت :

(إذا صلى أحدكم للناس فليخفف فإن فيهم الضعيف والسقيم والكبير وإذا صلى أحدكم لنفسه فليطول ماشاء)^(۲۱).

۶- چاودا به رزکردنه وه و سه یر کردن له کاتی دوعای قنوت دا :

وه هه روه ها ئه وه ی که په یوه ندی هه یه به قنوته وه ئه وه یه که هه ندیک نوپژکاران کاتی که ده ستیان به رز ده که نه وه بو پارانه وه ، چاوشیان به رزه که نه وه . چونکه چاودا به رزکردنه وه

(۲۱) رواه البخاري (۷۰۳)، ومسلم (۴۶۷).

(ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) (۲۲)

(قرطبي) له ته فسیري ئه م ئایه ته دا ده فهرموئ : (الاعتداء في الدعاء في الدعاء على الوجوه منها الجمهور الكثير والصياح).

۱۰- پيش نويز خوين خوي تاييهت بکات به پارانه وه له قنوت دا ، واته ته نها بو خوي بپارپته وه يان پاناوي که سي يه که مي تاک (ضمير المتکلم) به کار به يني پیغه مبهره ﷺ ده فهرموئ : (... ولا يؤم قوما فيخص نفسه بدعوة دؤهم...) (۲۳).

۱۱- وتني هندی زیکري تاييهت يان هندی وته له نيوان هه موو دوو پکاتيکدا . بو نمونه وتني :

"سبحان الله" و "الحمد لله" و "الله اکبر" و "لا اله الا الله" و صلاوات دان يان هه زیکريکی تر "چونکه هيج جوریک له وزیکرانه تاييهت نه کراوه به وکاته وه واته "نيوان هه موو دوو پکاتيک له نويزه کاني ته راويح "به هه شيوه يه ک بيت به تاک بيت يان به کومه ل به دهنگي به رز بيت يان به بي دهنگي .

۱۲- زیکر کردنی به کومه ل له هندی مزگه وتدا به دهنگي به رز به ته سبيح يان به بي ته سبيح به شيوه يه ک که له هندی مزگه وتدا له ئه نجامی زورکردن

(۲۲) (سورة لأعراف: ۵۵).

(۲۳) رواه الإمام أحمد وأبو داود والترمذي (۳۵۷).

و زورمانه وه له و زیکرانه دا هه نديک له و که سانه ي که به شداری تيدا نه کن تفه که يان نه بيتته خوین له نه نجامدانی ده نگ هه لپرين وسه ریا دانداندا .

۱۲- بيده ي زکرکردن له دواي سه لام

دانه وه له نويزی ته راويح :

وه هه روه ها نه وه ي که داهينراوه له م مانگه پيروزه . زیکر کردنه له دواي هه موو دوو سه لام دانه وه که ي نويزی ته راويح و نويزکاران دهنگي خويان به رزده که نه وه به دهنگيک که له يه ک ئاستدا بيت، نه مه شي هه ر هه مووي بيده يه .

هه روه ها نه مه ش به بيده داهه نری کاتيک که خه لکه که له زیکرکردن دان بانگده ره که به دهنگيکی زور به رز ده لیت: ده هه زار سه لاوه ت له سه ر پیغه مبهره ﷺ يان (الصلاة یرحمکم الله) واته (نويز بکن په حمه تي خواتان لبي). وه بو هه ستان بو دوو ره کهه تي دوو هم ده لیت بيست هه زار سه لاوه ت له سه ر پیغه مبهره ﷺ، وه به م شيوه يه بو ي هه لده کشييت ! . نه مه ش شتيکه داهينراوه و بيده يه "چونکه له پیغه مبهره وه ﷺ ريوايه ت نه کراوه که کرد بيتی يان بپياری له سه ر دابی، وه

بدریّت ، به لکو ئه بیّ به خواردن بدریّ ههروه کو له فه رموده سه حیحه کانی پیغه مبهردا (ﷺ) هاتووّه ( ) .

۲- زهکات دان به مندالّه کانت: زۆر له خه لکی له مانگی په مه زاندا زهکات دهدهت به مندالّه کانیان، ئه وهش دروست نی یه چونکه نه فه قه و دابین کردنی بژیوی مندالان واجبه له سه ر خاوه نه که یان .

۳- به رده وام زهکات دان به که سیکی دیاری کراو .

وهیه کیکی تر له سه ر پیچی یه کان ئه وهیه که هه ندیک که س زهکاته که ی ده دات به که سیک یان خیزانیکی دیاری کراو له خه لکی ، ئه وکاره دهکات به عاده تی خۆی هه رکاتیک زهکاتی دا له ماله که ی ، به لکو به وهش ناوه سیّ ده بینین ئه وکه سه زهکات دهره فه رمان به خزمه کانیشی دهکات که زهکات به و خیزانه یان ئه و که سه دیاری کراوه بدهن، ئه وهش دروست نی یه چونکه له وانیه ئه و که سه ی که به رده وام زهکاتی پیّ ده دریّت ده ولّه مه ند بووبیّت پیویستی به زهکات نه بیّت، له بهر ئه وه ئه بیّ بدریّت به که سیک شایه نی زهکات پیدان بیّت .

۴- به دوا دا نه گه پان و نه پیشکنین بوّ زهکات دان .

ههروه ها نه هاوه لان و نه تابعی و نه پیشینه چاکه کانیش کردویانه . که واته داهینان له دین قه ده غه یه ، وه باشترین هیدایه تیش هیدایهت و ریگه ی محمده ﷺ . له پاشان خه لیفه کان له دوا ی خۆی، له پاشان هاوه لانی (خوا له هه موویان رازی بی) ، که ئه مانه هیچ شتیک له م بیدعانه یان نه کردو . ده با ئیمه ش له سه ر ریگه ی ئه وان بین " چونکه هه موو خپرو به خته وه ری یه که له شوین که وتنی ئه وان دایه و هه موو خراپه و زیانیکیش له داهینان له دین دایه .

۱۴- بیدعه ی "مرحبا-مرحبا" له پانزه پۆژی یه که مدا و "الوداع-الوداع" له نیوه ی کۆتایی په مه زاندا

ئه مه ش یه کیکی تره له داهینراوه کان و ووشه کانیش به گویره ی جیاوازی له هجه و ناوچه کان ئه گوړیّت .

حه وته م

له بیدعه کانی زهکاتی سه ر فتره :

۱- خه ملاندنی ئه م زهکاته به پاره :

زانایان " شیخ عبد الله بن عبد العزيز بن باز و شیخ محمد بن صالح العثیمین و شیخ صالح بن فوزان و شیخ عبد الرحمن بن جبرین " هه موو هاوده نگن له سه ر ئه وه ی که نابیّ زهکاتی سه ر فتره به پاره

( ) "فتاوی رمضان" ج ۲ ص (۹۱۸-۹۲۸).

سه ریڼی چی یه کی تر ده بینین که هندیك خه لك ناگه رڼ به دوی که سیك که شایسته ی زه کات پیدان بیت “ هه رکه سیکی فه قیری بیزی یه کسه ر به په له زه کات که ی ده داتی بو ئه وه ی تاوانبار نه بیت ، به بی ئه وه ی بیر له و که سه بکاته وه که زه کاتی ده داتی نه گه ر چی فه قیریش بیت . چونکه نابی زه کات بدریت به که سیك که عیباده تی خوی پی نه کات و له سه ر پیچی کردنی خوا به کاری بهینیت ، یان نویننه کات

هه شته م / هه ندیک بیدعه له شه وی

خه تم کردنی قورئان

وه ئه وه ی داهینراوه له م شه وه گه وره یه دا: له به رزکردنه وه ی ده نگه پارانه وه له دوی خه تم کردنی قورئان ، ئه م پارانه وه ش به کومه ل ده که ن ، یان هه رکه سه و بو خوی ده پارپته وه ، به لام به ده نگیکی به رز“ به مه ش پیچه وانه ی ئه م نایه ته یه په فتار ده که ن که ده فه رموی:

[ادعوا ربکم تضرعاً و خفیةً انه لا یحب المؤمنین] (۲۵)

واته: (بپارینه وه له په روه رڼگارتان به گه ردن که چی و به نهینی).

وه پارانه وه به نهینی باشتره له به ر نیه ت پاکی ، چونکه پارانه وه به نهینی دورت ده خاته وه له ریابازی ، وه کاتی که هاوه لان ده نگیان به رز کرده وه له کاتی پارانه وه دا پیغه مبره ﴿؟﴾ پی پی فه رمون : (یا ایها الناس اربعوا علی أنفسکم فإنکم لا تدعون أصم ولا غائباً، إنه معکم ، إنه سمیع قریب) (۲۶).

واته : (ئهی خه لکینه دابمرکینه وه وه هیدی ببنه وه و روحم به خوتان بکه ن“ چونکه ئیوه هاوار ناکه نه که ریک یا که سیکی ون ، به لکو ئه وه ی ئیوه هاواری ده که نی له گه لتاندا یه به زانیاری خوی ، وه ئه و بیسه ره و نزیکه) .

نویه م / بیدعه ی ناهه ننگ گپران به

بوئنه ی یادی غه زای به در:

وه هه روه ها ئه وه ی که داهینراوه له م مانگه پیروزه دا بریتی یه له یاد کردنه وه ی غه زای به در ، ئه مه ش له شه وی حه قده ه می ئه م مانگه دا ده کریت . له م کاته دا خه لك کوره بنه وه له مزگه وت که زوریه یان خه لگی (عه وام) ن ، وه هی واشیان تیدایه ئیددیعیای زانست ده کات . وه ناهه ننگه که یان به خویندنه وه ی چه ند نایه تیک ده ست پی ده کات، له پاشان

(۲۵) (سورة الأعراف: ۵۵).

(۲۶) البخاري (۲۲۹۲).

كاره هه موو سالتك له و پرژهدا ، يان له و شه وهدا دووباره ده بيته وه .

كه واته تايبهت كردنى ئەم شه وه - شهوى حه قده هه مى مانگى ره مه زان - به كۆبوننه وه و ياد كردنى خواو خويندنه وهى هؤنراوه و، كردنى به بۆننه (مناسبه) يه كى شه رعى ، هه چ ئەسلىكى نى يه ، نه له قورئان و نه له سوننه تدا ، وه له هاوه له كان - خوا لىيان رازى بى - و تا بىعى و پيشينه چا كه كان وهرنه گيراوه .

شەيخى ئىسلام (ابن تيميه) - ره حمه تى خواى لى بى - ده فه رمى : (پيغه مبه ر ﷺ) چهند وتار و په يمان و پروداوى هه يه له چهند پوژتىكى ديارى كراودا كه تىياندا باسى بنچينه كانى دين ده كات .: وه ك له پوژى به درو ، حونه ين و ، خه نده ق ، ..... و ئازاد كردنى مه ككه و، كاتى كوچ كردنى و چوونى بۆ ناو شارى مه دينه .

له پاشان پيويست ناكات ئەم پوژانه بكرين به جه ژن ، به لكو ئەمه گاوره كان ده يكه ن ، ئەوانه ي كه پروداوى پوژگار ه كانى (عيسى عليه السلام) يان كردووه ته چهند جه ژن و ئاهه نكيك ، وه به هه مان شىوه ش جووله كه كان ئەمه كار يانه . به لكو جه ژن شتىكه ده بيت

باسى چيروك و به سه ر هاتى شه پى به در ده كريت . وه باسى پاله وانيه تى هاوه لان - خوا لىيان رازى بى - ده كهن و زياده پوهى ده كهن له م باس كردنه ش ، وه هه روه ها چهند هؤنراوه يه ك ريك ده خه ن به م بۆننه وه . ﴿ وه وتار بىژى واش هه يه به وتاره ئاگرينه كانى (الخطب النارىة) ، تىايدا هانى گه نجانى هه رزه كارو دلگه رم ده دات بۆ كارى حه ماسى وتوندو تىژى وناحه كيما نه ! . وه واده زانن خوا پيويستى كردووه له هه مان رۆژدا هه موو سالتك موسولمانان غه زابكه ن ! ﴿ .

وه له هه ندى و لائى موسولماناندا ده ولت به شىوه يه كى ره سمى به م بۆننه وه ئاهه نك ده گيريت و يه كيك له به رپرسانى ده وله تيش ئاماده ده بيت .

وه هه چ شاره وانى يه كه ئەم جووره ئاهه نكانه چه ندين شتى خراپى لى ده كه ويته وه ، وه ك كۆبوننه وه له مزگه وته كاندا به مه به ستى غه يرى خوا په رستى و ياد كردنى ، وه هه روه ها ئەم كۆبوونه وانه ده بنه هوى دروست بوونى ده نكه ده نك و ژاوه ژاوه ، كه پيويسته ماله كانى خواى گه وره ي لى بپاريزى . وه هه روه ها هه نديك كه سى بى دين و دوور له خوا دینه ناو مزگه وت . وه هه روه ها وينه گران دینه ناو مزگه وت بۆ وينه گرتن ، سه ره پراى ئەمه ش ، ئەم

